

Welke software is het beste?

Op basis van de verschillende sessies die ik volgde, en waarin telkens wel één of meer aspecten van verschillende software werden belicht, concludeer ik dat de commerciële software (Atlas-ti, Nvivo, MAXqda) prima allround programma's zijn waarmee je kunt coderen, organiseren, memo's schrijven en je analyses modelmatig kunt ordenen en presenteren. Net als bij elke software kost het wat tijd om vertrouwd te raken met de *interface* en je weg te vinden in de mogelijkheden. Daarom voel ik me weinig geroepen om allerlei verschillende programma's te installeren. Wanneer je eenmaal routine hebt opgedaan met een programma, kun je daarmee verschillende onderzoeksprojecten organiseren en analyseren. Dat was een geruststellend inzicht waar ik mee naar huis ging.

Volgend jaar weer?

Werkend in een projectorganisatie beklag ik me er wel eens over dat een project goed wordt geëvalueerd als de deadline is gehaald en de opdrachtgever tevreden is. Ik zeur dat er te weinig aandacht is voor theorie en methode. Op deze KWALON-conferentie werd ik op mijn wenken bediend, zozeer zelfs dat ik erachter kwam dat ik toch geen academicus ben. Kwalitatieve methoden staan bij mij in dienst van het project en staan niet op zich. Niet voor niets zegde ik eind vorig jaar mijn KWALON-abonnement op. Toch is het goed om je als pragmaticus, met weinig benul van methodiek, af en toe onder te dompelen in methodologische kwesties. Ik ben benieuwd wat het programma van volgend jaar zal zijn.

Reflecteren, participeren, leren

Het symposium bij de dubbeloratie van Tineke Abma en Guy Widdershoven op 9 september 2010, Vrije Universiteit te Amsterdam

Willemijn Krebbekx, Fijgje de Boer en Famke van Lieshout

Ter gelegenheid van de dubbeloratie van Tineke Abma en Guy Widdershoven werd door het VU Medisch Centrum een symposium georganiseerd onder de titel 'Reflection and Participation in Health Care'. Er waren vier prominente onderzoekers op het gebied van participatief actie-onderzoek, evaluatie en ethiek uit de Verenigde Staten en het Verenigd Koninkrijk uitgenodigd. Ieder van hen gaf een master class in de ochtend en verzorgde 's middags een lezing op het symposium. In dit verslag berichten we vooral over bijdragen die relevant zijn voor de kwalitatieve onderzoeksbenadering en staan we kort stil bij de oraties.

Participatief actieonderzoek

In de master class van Tina Cook (Northumbria University, Newcastle UK) stond ‘collaborative action research’ (participatief actieonderzoek) centraal. Op basis van een experiment waarin interviews en groepsdiscussies werden vergeleken, liet zij overtuigend de voordelen zien van de laatste methode. Een groepsdiscussie activeert zowel de expliciete als de impliciete (oftewel *tacit*) kennis van de deelnemers, waardoor een breder perspectief op het onderwerp wordt ontwikkeld. Tijdens de groepsdiscussie waren de deelnemers in staat de impliciete gedachten te verwoorden, die bij het interview op het puntje van hun tong lagen maar die toen niet uitgesproken werden. Zo werd duidelijk dat de methode van data verzamelen en de inhoud die wordt verkregen, samenhangt met de techniek die de onderzoeker toepast, en dat de techniek de data mede ‘produceert’. Daarnaast kan een methode tot meer betrokkenheid bij het onderwerp leiden en energie genereren. Tina Cook heeft de methode van participatief actieonderzoek veelvuldig toegepast in samenwerking met cliënten of patiënten die ervaringskennis hebben van het onderwerp.

In de discussie over het experiment werd onder andere aandacht besteed aan de criteria van robuustheid en validiteit voor de wetenschappelijke beoordeling van onderzoek. In de dominante opvatting gaat subjectieve betrokkenheid ten koste van validiteit, terwijl het participatieve actie-onderzoek er juist vanuit gaat dat betrokkenheid en samenwerking leiden tot meer en betere kennis.

In haar lezing tijdens het symposium deed Cook verslag over participatief onderzoek naar de betekenis van *informed consent* voor mannen met een verstandelijke beperking, bij de deelname aan medisch onderzoek. In dit onderzoek werden groepsdiscussies met deze mannen gevoerd over wetenschappelijk onderzoek. Eerst werd aan hen gevraagd wat zij onder ‘onderzoek’ verstaan, daarna werd met hen doorgenomen hoe onderzoek verloopt en wat de rol van *informed consent* daarbij is. Hierdoor voelden de mannen zich meer bekwaam om met onderzoeksvragen om te gaan; een van hen had zitting genomen in een commissie om onderzoeksvoorstellen te beoordelen.

Cook benadrukte dat een participatief actie-onderzoek vaak ‘messy’ verloopt en dat zij zelf aanvankelijk ook gehinderd werd door een traditioneel perspectief op onderzoek bij het begrijpen van dit type onderzoek en de onderliggende principes ervan. Door constante dialoog met zichzelf en anderen en reflectie tijdens de onderzoeksprocessen heeft zij de principes van actie-onderzoek kunnen expliciteren en heeft zij zelf ook een transformatie doorgemaakt als onderzoeker. Haar conclusie: ‘Het is soms eerder een kunst dan wetenschap.’

Mixed Methods

Jennifer Greene (University of Illinois, Urbana-Champaign) verzorgde een master class over Mixed Methods. Greene omschrijft dat als het gebruikmaken van meer dan één sociaalwetenschappelijke traditie, methodologie of methode. Traditie staat dan voor het filosofische niveau, methodologie voor het type benadering (bijvoorbeeld een quasi-experimenteel design gemixed met etnografie) en methode voor de technieken die in een wetenschappelijk onderzoek worden toegepast. De ruim dertig deelnemers aan deze master class kregen een casus voorgelegd over een maatschappelijk probleem – de aanpak

van een neerwaartse spiraal van criminaliteit, drugsgebruik en winkeldiefstal door jongeren in een migrantenwijk van een grote stad – met de opdracht daarover een onderzoeksvorstel te formuleren. Sommigen kwamen hierop aan met een ‘natuurlijke’ benadering: ga zelf de buurt in, anderen stelden voor eerst ‘feiten’ te verzamelen over de omvang van het probleem en uit te zoeken wie de belangrijkste betrokkenen zijn. Een derde stelde voor het probleem eerst op ‘metaniveau’ te benaderen door na te denken over de redenen waarom het als een ‘probleem’ wordt ervaren. Sommigen gaven aan dat zij ‘objectief’ te werk willen gaan in hun aanpak, anderen willen met het onderzoek vooral bijdragen aan het oplossen van het probleem. De inventarisatie van de ingediende voorstellen liet in ieder geval zien dat universitair opgeleiden geheel verschillende definities van wetenschappelijk onderzoek kunnen hebben. In haar commentaar stelde Greene dat Mixed Methods overwegend een pragmatische benadering is, waarbij de onderzoeker een combinatie van verschillende tradities, methodologieën of methoden hanteert om tot betere inzichten te komen. Wat er gemixed wordt en op welk niveau, hangt van de aard van het onderzoek en de vraagstelling af. Greene onderscheidt de volgende doelen bij Mixed Methods:

- triangulatie: de combinatie van methoden wordt gebruikt om tot convergentie te komen, dat wil zeggen samensmelting van de vergaarde informatie;
- complementariteit: de combinatie van methoden leidt ertoe dat er meer complete informatie wordt verkregen;
- development: de combinatie van methoden draagt eraan bij dat zicht wordt verkregen op het proces;
- expansion: de combinatie van methoden leidt tot meer informatie;
- initiation: de combinatie van methoden leidt tot divergentie van de informatie.

Duidelijk werd verder dat termen als ‘triangulatie’ in het Mixed Methods-vertooq een eigen betekenis hebben die sterk kan afwijken van wat elders gebruikelijk is.

De symposiumbijdrage van Greene ging over de rol van waarden in kwalitatief evaluatieonderzoek en vooral over de vraag hoe we in onderzoek aan elke stem en elk verschil recht kunnen doen. Greene had de ervaring dat het kan helpen om de dialoog te richten op de vorming van een oordeel (*judgment*). Hierbij zoekt men elkaar op, men luistert naar elkaar, weegt de argumenten af in een oordeel, waarna men tot een gezamenlijk besluit kan komen waarin verschillen niet worden verdoezeld.

De oraties

In haar oratie ging Tineke Abma in op het belang van ouderen om zelf te participeren in de zorg. Zij liet zien hoe dergelijke participatie kan leiden tot het herwinnen van autonomie. Door participatie te normaliseren kunnen ouderen op een waardige manier en met meer autonomie en zeggenschap ouder worden, iets wat naast nodig ook leuk is, zo bleek uit de voorbeelden van Abma. In het besluit van haar oratie pleitte Abma voor het versterken van kwalitatieve onderzoeksvaardigheden bij geneeskundestudenten, in het bijzonder voor hen die zich specialiseren in de ouderengeneeskunde.

Guy Widdershoven presenteerde in zijn oratie het moreel beraad als interventie voor het omgaan met morele vragen waarmee zorgverleners en zorggebruikers in de dagelijkse praktijk worden geconfronteerd. In een moreel beraad vindt reflectie plaats op de praktijk om te komen tot begrip en besluitvorming.

De rol van de filosoof is die van een vragensteller die tracht het proces te beschrijven en daardoor te komen tot aanknopingspunten voor de verdere ontwikkeling van methodieken van moreel beraad.